

1925

SOZIALDEMOKRAT, 31. 1. 1925, Č. 27

U našich nejchudších bratří.

Putování po Orlických horách.

Německé oblasti v Československu jsou hospodářsky i sociálně rozmanité. Vedle vysoce rozvinutých průmyslových center se táhne úrodná zemědělská půda s velkými statky a hrdými zemědělskými vesnicemi. Jiné okresy zase ukazují šťastnou směsici továren, hornictví a zemědělství. Tyto kouty, které se díky úrodné půdě a bouřlivému kapitalistickému vývoji nacházejí na vyšší ekonomické úrovni, obklopuje

chudé, zaostalé pohraničí.

V minulosti tam sklářství, těžba rudy a vzkvétající domácí průmysl podnítily vznik lidnatých sídlišť, kde se usídlil pilný lid, přivátý do tohoto kraje z blízka i daleka. Industrializací hospodářství tyto zdroje obživy vyschly. Vítězstvím strojů

a rozšířením dopravy se lidská práce – pokud nebyla vázána na zemědělskou půdu – soustředila na výhodná místa. Tímto vývojem utrpěly rozlehlé oblasti německočeského pohraničí. Neviditelné násilí hospodářsky vykořenilo statisíce jeho obyvatel. Byli zařazeni do velké záložní armády kapitalismu a tím – ač na hony vzdáleni místům masového vykořisťování – vystaveni všem útrapám proletářského osudu. Mnozí odešli navždy do ciziny. Jiní jsou však pevně svázáni s domácí půdou a vedou zoufalý boj o holý život. V údolích a horách Šumavy, Krušných, Jizerských a Orlických hor a Krkonoš bojuje s nejkřutější bídou národ dřevorubců, domáckých pracovníků, domkářů a putujících dělníků. Naše strana coby strana všech utlačovaných byla postavena před obtížný úkol proniknout do této

armády vesnické chudiny

s myšlenkami socialismu a sjednotit ji k boji za důstojný život. Vpravdě těžký úkol, který si žádá mnoho sil, trpělivosti a jasné uchopení problému.

*

Když jsem byl před nedávnem povolán, abych se vypravil do typického chudého koutu německých Čech na krátkou studijní cestu a za setkáními s místními, přijal jsem to s radostí. Příležitost setkat se s našimi nejchudšími bratry, poznat jejich trápení a předat dál jejich přání stojí za nějakou tu námahu. Téměř týden jsem – povětšinou v doprovodu soudruha Rohnera z Králíků, skutečného apoštola Orlických hor – chodil od vesnice k vesnici, pozoroval jsem při práci chudé škatulkáře, brusičky a lamačky lnu, prohlížel jsem si byty vesnické chudiny a přitom jsem se pokoušel zachytit zážitky do obrazů.

Než poskytnu v souladu se zadaným úkolem zprávu o získaných sociálních poznacích do stranického tisku, chci popovprávět, jaká

příkladná stranická práce

se soudruhům v Orlických horách daří. Počiny pionýrů našeho hnutí na této kamenité půdě si totiž zaslouží chválu a obdiv. V orlickohorských odříznutých vesničkách máme pěknou řádku *příčinlivých stranických organizací*. V řadě obcí nalezneme *rudou většinu*, v jiných zase silné zastoupení vesnického proletariátu. Při posledních volbách do místních zastupitelstev jsme dokázali

téměř plně obhájit počet sociálnědemokratických křesel z roku 1920.

Také *konzumní družstva*, založená v revolučním nadšení let poválečných, dokázala vzdorovat všem nástrahám inflace i deflace. V chudých dřevěných boudách na svazích hor jsem objevil družstevní pobočky vedené muži, kteří si v odvaze a obětavosti nezapadají s pionýry z Rochdale. Při vši zaostalosti hospodářských poměrů lze najít i nadějně náznaky *odborového hnutí*.

Tyto – měřeno podle výchozích podmínek – zářné výsledky sociálnědemokratické osvětové a organizační práce umožnila pouze

bezpříkladná obětavost

soudruhů v Orlických horách. **Uvažme, co pro škatulkáře, který i s rodinou týdně vydělá 30 korun, musejí znamenat pravidelné stranické příspěvky!** Řada z nich navíc patří ke čtenářům novin Adlergebirgsbote a tam, kde peníze na předplatné sociálnědemokratického týdeníku nestačí,

si vytvořili *čtenářské kroužky* po 5–6 členech. Odborově organizovaní soudruzi z malé pily požadovali socialistický *osvětový materiál* a mnou inspirováni pak společně ze svého skromného výdělku zahájili předplatné našich novin *Sozialdemokrat*. Setkání, která jsem vedl v *Rokytnici, Velkých Zdobnicích, Kunštátě* a *Bartošovicích*, měla dobrou návštěvnost, přestože v nuzných poměrech výdaje za dvě piva ohroží týdenní rozpočet pro celou rodinu domáckého pracovníka. Důvěrníci nás ujišťovali, že bychom si mohli započítat i dvojnásobnou účast, kdyby nucená konzumace v hostincích neodradila ty nejchudší. Přesto se někteří návštěvníci *hodiny prodírali sněhem*. Je třeba s chválou vyzdvihnout téměř zbožnou pozornost, s jakou účastníci setkání sledovali výklad sociálnědemokratických referentů, a *čilou účast žen*. Ve Velkých Zdobnicích tvořily polovinu posluchačů. V Kunštátě, kde je většina dělnictva zaměstnaná v sousedním pruském městě, máme vzornou místní organizaci. Jak mi sdělil soudruh Rohner,

může si připsat příspěvky ve stoprocentní výši. Důvěrníci jezdí na kolech šest až sedm hodin, aby se mohli účastnit konferencí a vzdělávacích akcí.

Jaká úžasná obětavost!

Mohli bychom jmenovat ještě mnoho příkladů, díky nimž by zazářil idealismus našich soudruhů a důvěrníků v nejlepším světle. Mnohé se objeví v dalších reportážích. To, co jsem při svém putování po Orlických horách viděl, mě utvrdilo v přesvědčení, že i v *těch nejchudších oblastech německých Čech je socialismus hluboce zakořeněn*. Hnutí, které má i v nejposlednějších vesnicích tak skvělé důvěrníky, hnutí, které může čerpat z tak bohaté studnice oddanosti a zápalu, hnutí, které se těší tak skvělé důvěře chudých i nejchudších,

nemůže smést žádná síla světa. **Zárný příklad soudruhů v Orlických horách je důkazem, že i v těch nejjobtížnějších podmínkách je možná úspěšná práce pro stranu a dělnickou třídu.**

Wenzel Jaksch.

SOZIALDEMOKRAT, 10. 2. 1925, č. 30

Putování po Orlických horách.

Obrazy sociální bída z německočeského pohraničí.

I.

Z Doudleb nad Orlicí vede na trase Hradec Králové – Hanušovice lokálka do Rokytnice, hlavního města německého jazykového ostrova na „dálném východě“ Čech, známém pod pojmem *Orlické hory*. Tam, kde Kladská kotlina vytlačuje jako sbalená pruská pěst vybouleninu do severovýchodní hranice bývalého království, žije v nehostinném pohraničí chudý, pilný lid, který již od pradávna vede těžký boj o holý život. Lakotná horská půda dává pouze nedostačnou obživu, jediné bohatství v širém okolí, do daleka se táhnoucí lesy, vlastní několik feudálů, obyvatelstvo se tedy již záhy muselo poohlédnout po jiných zdrojích výdělků. Ještě před pár desetiletími byly Orlické hory

výspou domácího tkaní,

které přišlo do českého pohraničí ze Slezska. Na druhé straně hranice, v Prusku, našel *Gerhart Hauptmann* látku pro své silné dílo „*Tkalci*“. Srdceryvné obrazy bída v tomto sociálním dramatu nabízejí také *pohled na životní podmínky orlickohorských tkalců* oné doby. Chladnokrevní vykořisťovatelé, podobní továrníkovi *Dreißigerovi*, byli jako doma i v českých a moravských zemích a o činech těchto upírů vypráví tkalcovská píseň, kterou jsem objevil ve staré sbírce lidových písní. Jedna sloka zpívá o *okrádání chudých tkalců správcí*:

Tam, kde sto dvacet loket znamená devadesát,
Tam, kde zboží naměřené bez loket můžou dát,

Kde se zkoumá mikroskopem a vahami,
Tam se krásně, krásně tká na zemi.¹

Další sloka rozkrývá, jak to chodilo *se mzdou*:

Tam, kde se činí, navíjejí, vážou, ať den či noc,
Kde za dva lokte i jeden krejcar je pro ně moc,
Bavlnu vyváří, škrobí, sypou se s ní,
Tam se krásně...²

Pak přichází *výkřik z nouze*:

Tam, kde se chudý tkadlec s prací souží,
V potu a spořivosti tře bídu s nouzí,
Nakonec spojen se zlodějnami,
Tam se krásně...³

Domáckým tkalcům se tedy dařilo více než špatně, což dokládá i jedno vyprávění o orlickohorské bídě, kde se líčí, jak se *děti tkalců otrávilily*, protože z hladu *snědly tkalcovskou šlichtu*, prorostlou plísní... Přesto se živobyť obyvatel Orlických hor tehdy téměř zcela zakládalo na výnosech z domácího tkaní a zhruba *pět tisíc tkalcovských stavů*, které ve své době klapaly v rokytnickém soudním okrese, přinášelo obživu většině jeho obyvatel. Tu přišlo vítězné tažení strojů a klapání stavů z většiny utichlo. Někteří tkalci se pokusili vyzvat vražedné rivaly na souboj, avšak marně. Nemohli ocelovým nepřátelům konkurovat ani nejnižšími mzdami, ani nejhorším hladověním. Počet tkalcovských stavů rok od roku klesal a s ním i počet obyvatel. To ukazují

¹ Wo hundertzwanzig Ellen neunzig ist, / Wo man die Ware hängend ohne Elle mißt, / Mit Mikroskop und Wage prüfet nebenbei, / Dort ist die schöne, schöne Weberei.

² Wo man wirket, spulet, knüpfet Tag und Nacht, / Wo man 2 Ellen für ein Kreuzer macht, / Baumwoll kochet, stärket, pudert noch dabei, / Dort ist die schöne...

³ Wo sich der arme Weber rechtlich plagt, / Bei Fleiß und Sparsamkeit am Hungertuche nagt, / Zuletzt beschuldigt wird der Dieberei, / Dort ist die schöne...

výsledky posledního sčítání obyvatel soudního okresu Rokyt-
nice. Napočítáno bylo:

1880	18 622 obyvatel
1890	18 493 "
1900	16 596 "
1910	15 032 "
1921	13 474 "
Pokles od roku 1880:	5 148 osob

Drahý domov...

Enormní úbytek obyvatelstva, téměř o třetinu, je v rozporu s velkou plodností obyvatel. Ještě dnes narazíte na světnice plné dětí. Vylidňování je následkem rozsáhlého odchodu praceschopných lidí z domova, který jim již nedokázal nabídnout nutné živobytí. V průmyslových centrech severních Čech, především v okolí Jablonce, zaplňují Orličané celé továrny. Nenarazíte na ně pouze v německé části Čech a v Rakousku, nýbrž i v říši. V továrně na jutu v Harburgu a v Brémách, v uhelných dolech v Porúří a waldenburském revíru naleznete celé orlické kolonie. Všichni se snaží v obtížných podmínkách nastřádat pár grošů, aby mohli závěr života dožít doma. Šílená devalvace měny v Německu však většinu z nich o nastřádané groše, doslova odtržené od úst, obrala. Mnozí z těch, kteří propůjčovali svou veškerou pracovní sílu po desetiletí do rukou kapitalistů, se vracejí domů chudí a zubožení, chodí od domu k domu, spí na kupce sena a snad tam i umírají, zkrátka do sytosti užívají údělu vesnické chudiny. **Osud proletářů v kapitalismu...**

Bída lesníků.

Ostatní, kteří se drží rodné hroudy s neoblomnou vytrvalostí a kteří se nenechali spláchnout proudem bídy, nemají

život o nic záviděnější. Spojily se proti nim *feudalismus a kapitalismus*, vykořisťovatelské síly minulosti a přítomnosti. Majitelé horských lesů zneužívají přebytečnou nabídku pracovních sil a všeobecnou nouzi k nesnesitelnému *mzdovému tlaku*. **Dřevorubci v Orlických horách vydělávají denně osm až dvanáct korun za náročnou deseti-, dvanácti- až čtrnáctihodinovou akordní práci.** V područí pánů z Rychnova, za bývalého hraběte Kolowrata, bylo až do předešlého roku běžné vyplácet dřevorubcům mzdu za celé léto a začátek zimy až po *Vánocích*, to znamená, pokud fořti do té doby již měli změřené pokácené dřevo a pokud v „panské“ kase zrovna byly peníze.

Celou tu dobu musely rodiny dřevorubců žít na dluh, ba co víc: musely navíc platit lesnímu úřadu příslušnou část příspěvku pojišťovně,

které pak příspěvky často odevzdávaly s patřičným zpožděním. Tedy nejen zadržování vydělané mzdy po většinu roku, nejen nucení nadělávat si dluhy, aby si člověk zajistil nejnужnější přežití, ale k tomu všemu ještě tlak, aby si ti chudáci kvůli placení příspěvků pojišťovně půjčovali peníze. Teprve v předešlém roce došlo díky zásahu odborů ke zlepšení a v létě se vyplácely zálohy na mzdu. Je přesto příznačné, že úřady takové *ostudné poměry* trpěly tak dlouho. **Tytéž úřední orgány, které pohánějí ke „spravedlnosti“ každého „zloděje“ klestí, jsou slepé a hluché, když je před jejich očima chudý lid stahován z kůže.**

Či jsi, krásný lese?

Nedokázal jsem zjistit, nakolik již postoupilo vyvlastnění lesů Orlických hor, patřících pánům z Rychnova a Zlého Komarova. Provedení *pozemkové reformy* by mohlo chudému

obyvatelstvu rozhodně přinést nejedno ulehčení. Nejen, že by se mohla ohromně zlepšit sociální situace lesních dělníků a že by se mohlo vycházet vstříc domkářům při sběru dřeva, materiálu na podestýlku a krmiva (tito lidé většinou vlastní pouze jednu kozu a jsou nuceni ji živit), navíc by se mohly otevřít také možnosti příjmů pro obce, kdyby se dle návrhů naší strany předaly vyvlastněné lesy k obhospodařování účelovým svazům samosprávných celků. Tím by mohla část přírodního bohatství zalesněných oblastí proudit do rukou místnímu obyvatelstvu. Obyvatelé Orlických hor zatím z blahodárných důsledků pozemkové reformy – která byla údajně provedena pro chudý lid – nepocítili nic, lautr nic. Jedině snad, že by heslo

„Půdu lidu!“

znamenal, že si obyvatelstvo nyní musí kupovat od nově pověřených českých lesních orgánů *povolenky* na sběr lesního ovoce a hub nebo si ho *odrobotovat* několikadenní prací v lese... Uprostřed lesnaté krajiny, kde jedle vrhají stín na každíčkou chatrč, nejsou zadarmo ani lesní plody! A tomu se říká pozemková reforma. To, co z Orličanů nevysál upír feudalismus, dokonávají pijavice kapitalismu. Kdo neodešel do ciziny nebo nepracuje pokoutně, musí se zcela vydat nejubožejší formě kapitalistického vykořisťování, musí přežívat z *domácké práce*. O živobytí škatulkářů, výrobců sítí a zredukovaného cechu domáckých tkalců povyprávím v příštích číslech.

W. J.

Putování po Orlických horách.

Obrazy sociální bídy z německočeského pohraničí.
II.

Bohatství chudých.

Cizinec si v Orlických horách povšimne ze všeho nejdříve ostrého kontrastu mezi krajinou a živořením jejích obyvatel. Ze suché zimy, kterou tento rok prožívají s velkou nechutí obyvatelé měst, se náhle ocitne v nádherné, zasněžené přírodě. Školáci jezdí ze školy domů na „prkýnkách“, po hrbo-latých údolních cestách si to sviští sáně, ze zasněžených horských svahů zdraví zdobné dřevěné domečky. To se totiž musí Orličanům nechat, i při vši těžkosti místního života si zachovali *smysl pro krásu*. Kdo jen trochu může, maluje zdi své roubenky hnědými, zelenými nebo modrými vápennými barvami, jako by mohly zakrýt šedou bídu, která se mezi jejími čtyřmi stěnami usadila. Samozřejmě existují i chudobné chatrče, které představují pro své obyvatele neustálé nebezpečí zřícení. O kapitole „bytová nouze na venkově“ však bude řeč ještě později. Orlické hory a jejich travnatá údolí, romantické lesní soutěsky a sluncem zalité výšiny jsou rozhodně kraj bohatý na krásy, které by ještě mohly přilákat mnoho letních turistů i zimních sportovců. V tom, co mi žertem řekl jeden soudruh, se skrývá zrno pravdy: **„Kdybychom tady neměli zdravé ovzduší a dobrou vodu, nebylo by tady k žití.“**

Z čeho žít?

Život zde v horách plných lesních krás není snadný, když je člověk odkázán jen na své dvě ruce a dost možná musí

živit i početnou rodinu. Nadělení začíná už v Rokytnici. Na setkání se dostavili stavební dělníci, kteří jsou již měsíce bez zaměstnání a kteří coby sezónní dělníci nedostávají ani haléř podpory. „Z čeho máme žít?“ ptá se jeden po druhém. Jak musí na tyto lidi působit, když se dozvedí, že týž stát, který je nechává chladnokrevně hladovět, vyhazuje miliardy na vojenství a další velkohubé počiny. „Kdyby tady byl aspoň nějaký průmysl!“ slyšíme ve vesnicích zas a znova. Na tomto poli se toho však hodně zanedbalo. Rokytnice by dnes například bývala mohla vlastnit několik průmyslových komplexů, kdyby tehdy páni Kocourkovští v zastupitelstvu nezabránili založení nových podniků – ze strachu, že by pak neměli k dispozici levné poskoky... Protože německé buržoazní vrstvy ve starém Rakousku nebyly schopné pozvednout německé pohraničí na vyšší úroveň hospodářského vývoje, na niž se nacházejí třeba říšskoněmecké oblasti na druhé straně hranice, museli se lidé utéct k domácí práci, k nejnesociálnějšímu způsobu výdělků, v němž vykořisťování podnikatelem nutí pracující k bezbřehému vykořisťování sebe samých.

U škatulkářů.

Z Rokytnice nás cesta vede do vesnic škatulkářů. V *Nebeské Rybné* jsou jako doma. Výrobou kulatých či oválných dřevěných krabiček, v nichž pak konzument kupuje masti, sladkosti a vosk na boty, je zaměstnaná celá rodina. „Škatulkářství“ se v Orlických horách zavedlo po válce jako náhrada za vymírající domácí tkalcovství. Roku 1907 se počet škatulkářů odhadoval na 5000. Od té doby zasáhlo domácí průmysl již několik krizí, především poté, co se začaly vyrábět škatulky strojově (se sponou z drátu). V dnešní době se počet rukodělných škatulkářů odhaduje

na 1200 rodin s celkově 3000 lidmi, mezi nimi se může nacházet až *tisíc dětí školou povinných*. Výdělky jsou více než bídné. Za 1000 malých škatulek platí dodavatelé 15 korun, za větší o něco více, za největší 30 až 35 korun. Z těchto peněz si musejí škatulkáři koupit pěkné jedlové dřevo bez suků, napnout ho, zaplatit i dovoz lepidla, takže náklady na suroviny téměř pohltí skromné příjmy. Když spadne cena škatulek, dokonce se stává, že lidé své peníze nedostanou. I za dnešních, o něco lepších podmínek jsou výdělky minimální. Podle velmi přesného výpočtu, který mi poskytl soudruh z *Velkých Zdobnic*, si *tříčlenná škatulkářská rodina* vydělá týdně v průměru 30 korun.

V dílně.

Soudruh *Nuß*, sociálnědemokratický předák z Velkých Zdobnic, nás zavedl do obydlí škatulkářů. V nízké světnici roubenky jsme našli celou rodinu v plném nasazení. Otec se synem řezali smrková polena na pěkné špalíčky bez suků, z nichž se potom hoblíkem ořezávají třísky na škatulky. Primitivní bruska se setrvačником slouží k výrobě tenkých, širokých prkýnek. Z nich se oblým sekáčem vysekávají na špalku bočnice a díly na dno. U prostého pracovního stolu se činí matka s dcerou. Školačka hbitě potírá třísky lepidlem, předává je matce, která jimi obkládá dno a upevňuje je do „lisu“. Teprve až lepidlo zaschne, může odstranit kolíky a složit krabičku.

- Jak dlouho tak denně pracujete?
- Můj ty bože! Holt od rána do pozdní noci.
- Kolik hodin to tak odhadem je?
- No, vstáváme v pět ráno, pracujeme do poledne a pak zase do desíti, jedenácti večer.

Pracuje se tedy 14 až 16 hodin denně!

Děti bez radosti.

Děti musejí pomáhat již od čtyř let, nejdříve sundávají kolíky, skládají škatulky, později nanášejí lepidlo. Dokud chodí do školy, představuje vyučování *chvilé odpočinku*. Jak mě ujistil pan řídící učitel *Reichl* z Nebeské Rybné – které-mu mimochodem dlužím velký dík za vstřícné poskytnutí materiálu – nelze ani pomyslet na to dávat dětem domácích pracovníků úkoly, protože se doma nikdy nedostanou k učení.

Osud dětí je vrcholem celé otřesné sociální tragédie, která se odehrává v boudách domácích pracovníků. Takto vyrůstá *budoucnost národa*: v zatuhlých světnicích, které jsou zároveň dílnou, kuchyní i ložnicí, podvyživené, s bledými, povadlými lícemi, zapřažené do temné šedi nekonečného pracovního dne, ochuzené o všechny radosti, které živí dětskou duši a později přežívají jako vzpomínky. Sem, na místo dětské bídy, by se měli vodit posměváčci, kteří se smějí socialistickým „zachráncům světa“. Právě oni, pokrytečtí pachtýři lásky národa a humanity, sami věří ve všelijaká zlepšení. Věří v pokrok strojové techniky, le-tectví a rozhlasu, zkrátka ve vše, co s sebou nese zvýšení dividend. Ale že by bylo možno dosáhnout sociálního stavu, v němž by již děti dělnického lidu nemusely chřadnout, stavu, který by všechny vysvobodil z mrazu a strádání, to si představit nedokážou. Což takhle nechat pány odpůrce „marxistického rovnostářství“ a všechny ty vzývače kapi-talismu, aby si to – řekněme tak na půl roku – se škatulkami v Orlických horách vyměnili! Jestlipak by ještě hořekovali nad „hamižností“ socialistické pakáže?

*

Žel, žel měl můj průvodce při fotografování ve světnicích „škatulkářů“ jen málo štěstí. To, co jeho umění ze sociálních výjevů Orlických hor zachytilo, bude doprovázet další líčení.

W. J.

Putování po Orlických horách.

Obrazy sociální bídy z německočeského pohraničí.
III.

U domácích tkalců.

Další návštěva byla určena domácímu tkalci. Vyzábly muž obsluhuje tkalcovský stav, sešlá žena musí navíjet a pomáhat s výrobou příze. Samozřejmě nechybějí děti. Jednorozční chlapeček, nejmladší ratolest, pokukuje po návštěvě svými trudnomyslnými očkami.

- Dostává mléko?
- Teď zrovna ne, protože koza nedojí. A koupit ho je dnes těžké.

Smutné, ale pravdivé. *Vesnické děti bez mléka* – co na to vznešené dámy, které krmí své gaučové psy šlehačkou? Tříletý hošík, bledý a vyhublý až k pláči, se schoval do temného rohu místnosti. „S tím je kříž,“ nechává se slyšet matka. – „Proč to?“ – „Nechce nám jíst.“ – „A není nemocný?“ – „To zrovna ne, lepší jídlo on sní, ale nesnese tu naši stravu.“ Chudinko malá! Tvůj slabý organismus křičí po pořádném jídle, chce růst, vyvíjet se, leč doma chybí i to nejnütnější. Scvrklý žaludek odmítá černou kávu a brambory – ale dobré věci, nedosažitelné jako modré z nebe, ty by rád... Ach, matky, které se denně radujete z růžových tváříček svých dětí, z jejich chuti k jídlu, s níž slupnou všechny nabízené dobroty, víte vy, jak trpí matka, jež vidí scházet to nejnütnější, co na světě má, aniž může pomoci? Jak by také mohla pomoci, když muž se ženou, jak to bývá u domácích tkalců zvykem, vydělají za den za neslýchaného napínání všech sil přinejlepším čtyři koruny? Hotové zboží přitom musejí

dodávat pěšky do osm hodin vzdálené faktorie v *Červené Vodě*. Cesta vlakem by spolkla výdělek za celý týden.

Hrobník kapitalismus.

Tkalcí si stěžují na špatnou přízi. Právem. Na celé věci je však zvláštní, že za své zaměstnání vděčí jen a pouze té špatné přízi. V dnešní době se domácí tkalcům přenechává toliko *závadná příze*, kterou nelze utkat na strojích. To je tajemství přežití posledních potomků velkého tkalcovského cechu – v Orlických horách jich může zbývat ještě asi 100 až 150 – a toho, jak brzy se přetrhne stéblo, které je dosud drží nad vodou. Hrobař kapitalismus neúprosně završuje své dílo na posledních přeživších tohoto řemesla. Kéž by lidé, kteří padají jeho tyranii ve stále větším počtu za obět, záhy rozpoznali svoji úlohu, že oni sami jsou hrobníky kapitalismu a bojovníky za socialistický svět.

Hlad je nejlepší kuchař?

Podmínky stravování domácích pracovníků v Orlických horách jsou příšerné. *Hlavní obživu tkalců a škatulkářů tvoří vodnatá polévka a brambory*. Maso bývá jen o svátcích, nebo vůbec. Sladovou kávu si „vychutnávají“ často bez cukru, slazenou pouze sacharinem. Řada rodin nevydělává dostatek, aby si mohla koupit dost chleba. Všichni, ať mladí či staří, tudíž trpí *chronickou podvýživou*. Jak tihle lidí museli trpět za války! Soudruh *Nuß*, zdobnický starosta, mi vyprávěl, že domkářům a „inmanům“ se zabavovalo i to málo brambor, které si zasadili na pole k sedlákům. To již opravdu není divu, že Rakousko muselo skončit v propadlišti dějin.

Předvoje družstevního hnutí.

Špatná strava obyvatelstva se odráží také v odbytu *konsumních družstev*, která vyslala svůj předvoj i do těchto

odlehých míst. Kupuje se zejména mouka, cikorka, sladová káva a další nezbytnosti. Zrnková káva se prodává vzácně, a pokud, tak jen na deka. Pionýři družstevního hnutí tady musejí bojovat s nepředstavitelnými těžkostmi. Ve Velkých Zdobnicích ukrývá prodejnu skromný domek uprostřed louky na návrší. Jedna polovina místnosti, oddělená stěnou z prken, slouží jako obchod, druhá pak jako obytná místnost. Při nejlepší vůli nebylo možno sehnat lepší prostory. Navíc zde musejí svádět tuhý boj s konkurencí. Nikoliv proto, že by kupci byli levnější, nýbrž proto, že jsou částečně odběrateli hotových škatulek nebo zprostředkovateli pro celé odvětví domácké práce. *Mzda se často vyplácí pouze ve formě zboží, čímž dochází rovnou k dvojnásobnému vykořisťování.* Kdo nakupuje v konzumu, vystavuje se nebezpečí, že zcela přijde o svou mrzkou práci. Tuto tísnivou závislost na mnoha, příliš mnoha dílčích dodavatelích, kteří dále ztenčují výdělků a obohacují se na úkor nejchudších, lze odstranit pouze *družstevní organizací domáckých pracovníků.* Tomuto problému budeme muset věnovat zvýšenou pozornost.

U sítařek.

V další světnici se sklání mladé a ještě mladší dívky nad síťováním. Hbité ruce vedou jehlu a kouzlí přenádherne krajčované vzory, které budou tam někde venku ve světě zdobit nějaký měšťácký domov. Nejdříve se pomocí vyšívacích a síťovacích jehel, na jejichž dvou hrotech je navinutá příze, propletou kličky (za 1000 ok se platí 40 až 50 haléřů!), pak se síťovaná krajka napne na dřevěný rám a vyšije. *Demi mzda sítařek obnáší tři až čtyři koruny,* pokud se činí od rána do večera. Síťují i dívky školou povinné a jeden aby se bál o zrak těch nebohých dětí, které musejí tak nemilosrdně napínat své oční nervy. Síťování se mimochodem věnují

také sedlácké dívky, které si tím přes zimu přivydělávají na věno. Možná právě proto jsou v sítařských světnicích oblíbenou látkou k probírání tancovačky, dostaveníčka a svatby. Dívky jsou vdavekchtivé všude: i tam, kde jistojistě vědí, že jejich překrásný sen skončí v komoře plné dětí a životem plným starostí a strádání...

Do Kunštátu.

Se soudruhem *Rohnerem* jsme putovali nádhernou odpolední zimní krajinou takzvaným Čertovým dolem ze Zdobnice do *Kunštátu*. Nejdříve podél potoka bublajícího životem, jenž drží při životě malé pily a dodává energii primitivním strojům v osadě „lepší“ škatulkářů. Posléze romantickou lesní stezkou vstříc hřebeni. Napravo velký *polom*, zahrnující dobrých pár hektarů lesa. Tisíce kmenů, polámaných přírodní silou utrženou ze řetězu, nabízejí smutný pohled. Nepřipomínají trochu tu spoustu, spoustu bratří, které ve válce skosila pošetilosť vládců? – Konečně jsme dosáhli vrcholu. Pod námi se rozkládá Kunštát, jehož do daleka rozeseť dřevěné domečky budí dojem, jako by se pár obrů oddávalo hře v kostky. Hned vedle, za korytem *Divoké Orlice*, již začíná Prusko. Hraniční kameny nedokázaly lidi zcela rozdělit. Ve sklárně československé firmy, nacházející se těsně u hranice na pruské půdě, pracuje několik set dělníků z Kunštátu a okolí.

Filosof.

Cestou jsme se potkali s několika lidmi na saních, kteří však nepřijeli za zábavou, nýbrž „dolují“ z lesa dřevo. Před námi se do údolí divoce řítí rohačky, do výše naložené vydolovanými větvemi a kořeny. Za sebou táhnou pár pařezů na řetězech jako brzdy. Dole saně dohoníme, když jezdec

zrovna odpočívá a otírá si z čela pot. Soudruh Rohner v něm poznává poctivého straníka a ptá se, zda ta práce není životu nebezpečná. „Ale jistě,“ odvětil oslovený s klidem filosofa, „maso se holt musí odírat.“ Tomuto obdivuhodnému muži se podařilo vystihnout útrapy života v krátké poučce. Snad přesto coby socialista souhlasí s naším přesvědčením, že v kapitalistickém světě se maso odírá až příliš a většinou dokonce zbytečně.

400 nezaměstnaných.

Před vesnicí se setkáváme ještě s jednou soudružkou, ženou kunštátského důvěrníka. Nese špatné zprávy. Sklárna na druhé straně hranice, o níž byla řeč výše, možná již následujícího dne zavře. Prý kvůli daňovým těžkostem. A důsledek: náhlá, nepředpokládaná nezaměstnanost, která postihne 400 německočeských dělníků a stejný počet jejich říšskoněmeckých bratrů. Agrárnický vůdce Krzepak, který nedávno tvrdil, že z nezaměstnanosti se brzy stane povolání, by se měl podívat, jak umí taková rána osudu zasáhnout. Sytí pánové, zajištění proti všem pohromám, žijící na svých statcích, samozřejmě nikdy nepochopí, že *nejisté živobytí drží dělnickou třídu jako rukojmí*. Když čtyři zemědělci ztratí v ničivém požáru část majetku, hned se po celé zemi rozléhá volání o pomoc (proti čemuž nelze nic namítat). Když se však rázem ocitne 400 dělnických rodin bez obživy (někdy to postihne desetitisíce, ba i statisíce, jako nyní v Rakousku), tak po nich v buržoazním táboře neštěkne ani pes. Dokonce se najdou bezcitné duše, takzvaní „soukmenovci“⁴, které ještě pudí proti vyplácení podpory v nezaměstnanosti a ponižují oběti hospodářské krize jako „živly štítící

⁴ Volksgenossen, nacistické označení (pozn. překl.).

se práce“. Večerní setkání zcela ovládly dojmy z položení podniku. Stále znova přicházela otázka: „Dostaneme také podporu v nezaměstnanosti?“ Přítomní radostně vzali na vědomí sdělení soudruha Rohnera, že strana a její zástupci v parlamentu učiní vše, aby odklidili z cesty byrokratické překážky. Při této příležitosti by si každý dělník mohl uvědomit, že v organizaci najde v dobrých i špatných časech oporu, věrného pomocníka i přimluvce.

Pionýři při práci.

Příkladná stranická práce kunštátských soudruhů byla vylíčena již v první reportáži. V zastupitelstvu sedí sociálnědemokratická většina, starosta sedmi set obyvatel je náš soudruh. S velkou hrdostí hledí místní soudruzi na své *konzumní družstvo*, založené roku 1920. Dnes vlastní tři pobočky a navzdory všem výkyvům měny a krizím zaznamenává neustálý růst. Roku 1924 činil obrat 283 000 korun. Hodí se zmínit zajímavý fakt, že lidé zaměstnaní v Německu kupují mouku za hranicemi, protože je i přes cenu v markách *levnější*. Kunštátské konzumní družstvo také odebírá přebytečné produkty svých členů z řad maloročníků (vejce, máslo) a dodává je do konzumů v průmyslových centrech. Velmi dobrý prostředek, jak k nám připoutat běžné lidi. Proletářské družstevní hnutí má velkou budoucnost i ve venkovských oblastech, pokud všude, tak jako v Kunštátě, bude žít odvážný duch poctivých pionýrů z Rochdale.

W. J.

SOZIALDEMOKRAT, 19. 2. 1925, Č. 42

Putování po Orlických horách.Obrazy sociální bída z německočeského pohraničí.
IV.**Bartošovice.**

Ostrý pochod podél Divoké Orlice, tvořící současně i hranici mezi Československem a Pruskem, nás zavedl do Bartošovic. Ač jsou město i přilehlé okolí spíše agrárního charakteru – Bartošovice jsou sídlem agrárního okresní organizace – podařilo se našim soudruhům vybudovat zde silnou *rudou baštu*. Místní sociálnědemokratickou organizaci tvoří malorolníci, sezónní pracovníci a lesníci. Všechny agrárnícke snahy o její podkopání jí nedokázaly otrástit v základech. Důvěrníka, jenž je současně také majitelem skladu místní pobočky konzumu, například zelení „soukmenovci“ pohnali několikrát k soudu, jejich snaha ho hospodářsky zničit však vyzněla do prázdna. Obhajovat předsunuté pozice dělnického hnutí za tak obtížných podmínek rozhodně vyžaduje nepředstavitelnou dávku obětavosti a neotřesitelného přesvědčení. Naši stateční venkovští důvěrníci bojují svůj těžký boj odtrženi od hlavních vojsk socialismu, vzdáleni několik hodin od nejbližšího stranického sekretariátu, obklopeni hospodářskou přesilou a brutálním terorem protivníka. Co jsou laciné rozmlísky komunistů proti skromnému hrdinství těchto mužů, jimž mají povinnost děkovat a pomáhat všichni, kdo slouží ideji socialismu za výhodnějších podmínek!

Starosti chudých lidí.

Teprve po setkání, když již účastníci pojali k referentům důvěru, přicházejí se svými starostmi a strastmi. V Barto-

šovicích přišli nezaměstnaní dřevorubci, aby se informovali o stavu válečných půjček. Tehdy pod tlakem vlastenecké agitace upsali 200, 500 i 1000 korun. Ve většině případů to byly *úspory za celý těžký pracovní život*, získané z denních výdělků o 60 krejcarech až jednom zlatém. Dnes jsou titíž lidé staří a sedření, přinejlepším dostanou místo nějaké té koruny na přilepšenou odškodnění problematické hodnoty. Člověk vskutku neví, jak si to dokážou ti tam nahore zodpovědět, že těm zuboženým lidem nejsou schopni splatit plnou vloženou platbu ani ve znehodnocených bankovkách, nýbrž je odbudou opravdovou almužnou. Pořádná porce viny připadá i na válkou nadšené české buržoazní Němce, kteří z chudého orlického lidu vymámili mnoho milionů na válečné půjčky. Středně velcí vlastníci, hostinští a obchodníci se podíleli částkami až 60 000 korun, ne jeden lombardní dlužník, který zastavil dům i pole (agenti mu tenkrát slibovali, že je to nejlepší obchod), již vidí přicházet den, kdy bude muset jít se ženou i dětmi o žebrácké holi. *Tragédie světové války ještě v roce 1925!*

Daňové těžkosti.

Živě se také diskutovalo o neslýchaném daňovém tlaku, který spočívá na všech vrstvách obyvatelstva. Při pohledu na jednotlivé případy získává pozorovatel dojem, že je u nás zdanění *příliš málo odstupňované*, takže chudé horské oblasti jsou (s výjimkou základní daně, jejíž vyměřovací základ vychází z dávno zastaralého přiřazování ke katastrům) ve srovnání s bohatými zemědělskými okresy ve vnitrozemí zatíženy až příliš. Jednotlivé druhy daní, jako daň z obratu, živnostenská daň, daň z příjmu, ponechávají prostor svévolnému hodnocení úřadů. Chudému *venkovskému ševci* byl například vyměřen *půlroční příjem 12 000 korun*

a z něj byla vypočítána daň z obratu. Muž přitom pracuje za denní mzdu od domu k domu. O nějakém větším výdělu nemůže být u těchto drobných řemeslníků řeč, neboť konkurence je příliš velká. Pro tyto chudé kraje je přímo typické, že si obchodníci vzájemně sedí za krkem a každý chudý utrínos se chce přiživit na neštěstí druhého. Do toho pak přijde berní úřad se svými nestydatými požadavky, které pro mnohé znamenají hospodářské zruinování. Ze šesti ševců ve vesnici složili tři živnost, protože nedokázali dát dohromady daně. Nejhorší na všem jsou *dodatečně předpisy* berních úřadů. Nakonec se nikdo nevyzná, co má vlastně platit, komu už zaplatil a za co ještě zaplatit musí. Dělníci mi ukázali *předpis daně z příjmu za rok 1919*, který jim přišel nyní (v lednu 1925!). **Jsou snad pánové daňoví komisaři tak naivní, že věří, že dělníci při dnešních výdělcích jsou schopni doplatit daň z příjmu za pět let?** Naši poslanci se budou muset při poradě o plánech daňové reformy k těmto do očí bijícím poměrům jasné vyjádřit.

Bytová nouze na venkově.

Bytová otázka je na venkově kapitolou samou pro sebe, ke všemu ještě věru smutnou. Navzdory postupujícímu vyliďňování Orlických hor je pro nemajetné venkovské proletáře stále těžší nalézt alespoň trochu obstojnou střechu nad hlavou. Mnoho vlastníků své činžovní domky raději zbourá nebo je nechává chátrat, než by je pronajali za únosnou cenu. V Bartošovicích bylo za poslední roky *asi 30 obytným domům odebráno jejich původní určení*. Půjde-li to tak dál, stane sociální politik před obtížným úkolem nabídnout venkovskému proletariátu *účinnou pomoc před hrůzami bezdomovectví*.

Staří a opuštění.

Důvěrník nás při okruhu vesnicí vede do chatrče starého muže. Chatrč je možná až příliš pěkné označení, zanedbaný objekt spíše budí dojem, že někdo k vedlejšímu domu přistavěl chlívek pro kozu. V jediné špeluňce – ubohý kamrlík o velikosti 2,5 × 3 metry opravdu nelze zvat obytnou místností – nás přijal stařec oděný do hadrů. Jeho nářky stále přerušoval ošklivý kašel. Už to tady nemůže vydržet. Do postele mu kape dešťová voda. Majitel chalupy, vedle bydlicí domkář, ho chce vystrnadit, strhal mu tedy ze střechy lepenku, aby vlhkost vyhnala nemocného starce z jeho posledního útočiště co nejdříve. Četníci, na které se obrátil o pomoc, nehnuli ani brvou. (Kdyby kradl, postarali by se mu o nový kvartýr rychle. Orgány třídního státu nejsou zkrátka ochránci, nýbrž *pronásledovateli chudých*.) Co si má prací znavený stařec nyní počít? Pravda, byl přece *veřejným zaměstnancem*. To není vtip, to je skutečnost. **28 let sloužil okresu coby metař ulic**. Nakonec bral čtvrtletní výplatu 118 korun (slovy *sto osmnáct korun*). Přitom si díky dvěma sociálnědemokratickým zastupitelům v nové okresní správní komisi (dosud si ji drželi toliko agráři) polepšil o 20 procent. Dříve metaři brali pouhých *29 korun měsíčně*. Takhle se agráři zasazují za „jednotu rukodělného zemědělského lidu“. Snad se nyní pánové okresní správcí zastydí a budou vyzáblému starci za 28 let věrné služby alespoň vyplácet dosavadní výši jeho důchodu.

Další dojmy.

Poté procházíme kolem *vesnického chudobince*, to znamená kolem ruiny přidělené dříve tomu účelu a dnes chátrající na břehu potoka. Agrární hlavy vesnice patrně dospěly k poznání, že vesnické společnosti, jejich stranou tolik

opěvované, nejlépe poslouží tím, že obecním chudákům neposkytnou vůbec žádnou střechu nad hlavou. O kousek dál vstupujeme do domku na spadnutí, sloužícího jako domov sedmičlenné dělnické rodině za roční nájem 60 korun. Světnice, samozřejmě jediný obyvatelný prostor, má na délku asi 4,3, na šířku 3,2 metru a na výšku dva metry. Naše oči nejdřív musejí přivyknout pološeru, než dokážou rozeznat bledé dětské obličejíky, probleskující ze všech koutů místnosti. V kolébce se vrtí kojeneček, nic netušící, do jakého smutného údělu se narodil. Nejstaršímu z pěti dětí je 17 let. Slabou postavičku jsme měli za třináctiletou. Věk ostatních lze snadno dopočítat, říká matka, protože na svět přicházely každé dva roky. Otec pracuje za hranicemi v Prusku, vydělává *denně osm korun*, musí však každý den pěšky tři hodiny do práce a tři domů. Všechny sedm osob spí dohromady v jedné místnosti. Nedokázal jsem si představit jak. Patnáctiletý chlapec byl už rok v učení u řezbáře, kde ho povolání tolik těšilo! **Rodiče ho nyní musejí z učení vzít a poslat k sedlákovi, protože si již nemohou takové náklady dovolit.** Jak tomu chlapci asi musí být, když musí pohřbít svůj talent a stát se čeledínem – prokletá chudoba! Při odchodu nás upovídaná žena ještě upozorní na krov. Šindelová střecha je tak proděravělá, že se lze z podlahy pohodlně oddávat astronomii. Nemluvte o neustálém nebezpečí života, v němž se obyvatelé barabizny nacházejí. Slovy nelze popsat pocity, které člověk při pohledu na takové utrpení má. Co je těm lidem po vyjádření nejhlubšího soucítí? *Pokud nemají zemřít, potřebují pomoc, bezprostřední pomoc.*

Lamačky lnu.

V Orlických horách se hojně pěstuje len, jehož prodej představuje pro zemědělce nikoliv nevýznamný zdroj příjmu.

První zpracovatelé suroviny přicházejí ke slovu přímo na místě. V Bartošovicích právě byly v plné práci *lamačky lnu*, rozhodli jsme se tedy, že se trochu porozhlédneme i mezi nimi. Po vstupu na statek jsme spatřili osobu pokrytou od hlavy až k patě na prst silnou vrstvou prachu. „Nejsem holt pěkná,“ poznamenala stará žena omluvně, když si nás všimla. V kůlně, v rovině se zemí, klapě motor a právě tam pohání převodový řemen samotný lámací stroj. Pilné ruce od sebe oddělují snopy lnu a nechávají klouzat stébla česacím válcem stroje. Na druhé straně berou ženy nalámaný len a protahují ho tak dlouho mezi do sebe zaklesnutými dřevěnými noži nízké lámací lavice, až se vyčesou všechny dřevité části rostliny a zůstanou pouze pevná vlákna, jejichž chomáče mají určitou podobnost s blondatými hřívami vlasů. Při práci vzniká tolik prachu, že téměř nelze odlišit osoby v lámací místnosti. Lamačky lnu musejí nepřetržitě polykat velké množství prachu čtyři až pět týdnů a často se stává, že z toho onemocní. Výdělek ovšem i při takové neslýchaně protivné a zdravotně nebezpečné práci nepřesáhne 3–5 korun denně. Poté ještě navštívíme *pazdernu lnu*, nacházející se v domě trochu vzdáleném od lámací místnosti. Ve velké peci, vytápěné dřevitým odpadem z rostlin, se len suší při průměrné teplotě 70 stupňů. – Návštěva u lamaček lnu mimochodem nebyla zcela bez nebezpečí: Mají totiž zvyk odchyťávat muže okounějící v okolí a potom je společnými silami celé *vyčpat* lněným odpadem. Před hrozbou jsme se zachránili pár cukrovinkami, ač jsme později byli upřímně ujištěni, že takových „noblešních pánů“ se obvykle ani nedotknou.

Náš obrázek

ukazuje domov rodiny sezónního dělníka v Hamernici, který se přes zimu činí jako *vazač košťat*. Musí tak uživit šest dětí

do osmi let. Žena vykonává kromě četných domácích prací také práci síťářky. Stálým hostem je u nich bída, příliš často chybí i suchý chleba a hladová ústa se musejí zacpat brambory a černou kávou. Při vši té bídě je muž přesto našim straníkem, a dokonce *předplatitelem novin Adlergebirgsbote*, jak dokazuje nástěnný kalendář vyvěšený na prave zdi. **I v nejchudších boudách Orlických hor bydlí víra v socialismus!**

W. J.

Hluboko v šumavských lesích...

Dojmy ze setkání v okolí Nýrska.

I.

Nedělním povyražením sociálnědemokratického agitátora jsou různá setkání a konference. Zatímco jeho souputníci o víkendu studují předpověď počasí, program divadel a koncertů či sportovní zpravodajství, aby se informovali o nejlepších možnostech zábavy na neděli, přesvědčí se agitátor krátkým pohledem do diáře nebo listin o přesném místě a čase referátu – zmeškané setkání znamená katastrofu, stejně jako prohraná bitva pro vojevůdce. Ještě si rychle zabalí tucet nepřečtených novin, brožur, knih do aktovky a spěchá na nádraží – díky bohu, vlak je dosud ve stanici. A pak už si to sviští s větrem o závod do některého z koutů naší země, s pohledem do knihy, z okna či do studijních materiálů k ukrácení cesty. Až do místa určení, kde ho vyzvednou soudruzi, nebo také ne, kde člověk bez problémů najde hledané zařízení, nebo se na něj nejdříve musí doptat zamračených kolemdoucích, až se konečně dostane mezi čekající posluchače, nebo na posluchače čeká. K tomu všemu již došlo, i k tomu, že referent s přátelským pozdravem vstoupil do cizího lokálu a teprve po vřelém stisknutí pravic zástupců prezidia zjistil, že zabloudil na setkání spolku chovatelů králíků či pokrokové zpátečnické strany. Za podobné nepříjemnosti je však člověk bohatě odměněn, když je úsilí korunováno úspěchem a když se vrací s dobrým pocitem, že hnutí pomohl zase o krůček dál. V tomto ohledu je vděčnou oblastí Šumava, neboť tam klíčí idea socialismu na neposkvřené půdě.